

Toplumsal cinsiyet rollerinin mekâna yansımaları üzerine kavramsal bir inceleme

A conceptual study on the reflections of gender roles on space

Selvi ÖZTÜRK ATAGÜN¹ , Sedat BENEK²

¹Harran Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, Şanlıurfa, Türkiye

²Harran Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, Şanlıurfa, Türkiye

ORCID: S.Ö.A. 0000-0002-3526-9953; S.B. 0000 0002 5221 9683

ÖZ

Mekân her anlamıyla çeşitli rollere bürünmüştür. Toplumsal cinsiyet rolleri de mekân üzerinden şekillendirilmiştir. Mekânın yaratmış olduğu bu roller kimliğimizi meydana getirmektedir. Bu çalışmada coğrafya, mekân, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, vb. kavramları açıklayarak, bu kavramların birbirleriyle olan etkileşimini ortaya çıkartarak mekâna nasıl yansydıkları irdelenmeye çalışılmaktadır. Mekânın cinsiyet rollerini ya da cinsiyet rollerinin mekânı nasıl etkilediği bu anlamda çalışmanın konusuna giren ve literatürde neredeyse iç içe geçmiş kavramları anlam kargaşası yaratmadan açıklamak ve ayırıcı özelliklerini tespit etmek bu çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır. Toplum içerisinde cinsiyetle ilgili tutum ve davranışların ortaya çıkmasında etkili olan faktörlerin mekâna nasıl yansydığını tespit etmekte bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışmada, mekân ve cinsiyet rolleri ile ilişkili temel kavramların tanımlanmasında literatür bilgisine başvurulurken bu kavramların birbiriyle olan ilişkisini ve birbirlerini nasıl etkilediğini ortaya çıkarmak için de söz konusu kavramlar karşılaştırmalı bir analize de tabi tutulmuştur. Neticede bu çalışma, toplumsal cinsiyet rollerinin Türkiye’de pratik edilen mekanlarla adeta birebir örtüştüğünü, bu anlamda kadınların rollerinin daha çok özel alanda şekillenirken, erkeklerin rollerinin kamusal alanda kendisini gösterdiğini, yani cinsiyetin mekâna net biçimde yansydığını, mekânın kendine ait çıktılarının olduğunu bu çıktılardan birinin de cinsiyet rolleri olduğunu ve bunun da mekânın soyut dilini oluşturduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Mekan, Ayrımcılık.

ABSTRACT

The place, in any regard, plays some sort of roles. The gender roles had been shaped through the place as well. These roles which were generated by the place creates our identity. In this paper the terms like geography, place, gender, societal gender are being explained, which shows these terms are not telescopic but distinct from each others and the paper also aims to expose the interaction and the reflections on the space were investigated. On the other hand the impacts of place on the gender roles and vice versa had been questioned. As a method of the work it’s been benefited from secondary data sources and related literature sources. The gender roles which are being practiced in Turkey virtually matches each others. The roles of women are generally shaped in private sector, while men’s roles are generally found in public sector. We see that the place is sexed. It’s being expected from women to choose the professions according to her role. The study also aims to explain these telescoping terms unless causing a terminological ambiguity and describe their distinctive features practice of space is emphasized. The reflections of the factors affecting the emergence of gender attitudes and behaviors in the society are examined. The place includes social outputs. These printouts take the language of the place.

Key words: Gender, Place, Discrimination.

Başvuru/Submitted: 15.03.2019 **Kabul/Accepted:** 14.05.2019

Sorumlu yazar/Corresponding author: Selvi ÖZTÜRK ATAGÜN / selviozturk84@gmail.com

Atıf/Citation: Atagun, O, S., Benek, S.(2019). Toplumsal cinsiyet rollerinin mekâna yansımaları üzerine kavramsal bir inceleme. B. Gonencgil, T. A. Ertek, I. Akova ve E. Elbasi (Ed.), 1st Istanbul International Geography Congress Proceedings Book (s. 1033-1038) içinde. İstanbul, Türkiye: Istanbul University Press.
<https://doi.org/10.26650/PB/PS12.2019.002.095>

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, toplumda cinsiyetle ilgili tutum ve davranışların ortaya çıkmasında etkili olan faktörlerin mekâna nasıl yansıdığına tespit etmek; toplumsal cinsiyet rolleri ve mekân ile ilgili literatürde iç içe geçmiş kavramların yanlış anlaşılmasına mahal vermeyecek şekilde açıklanmasını sağlamak ve bunları birbirinden ayırmak, bu anlamda kavramsal ve kuramsal bir çalışmayı ortaya koymaktır.

1.2. Çalışmanın Konusu

Modern çağda mekânın her anlamıyla çeşitli rollere büründüğü artık su götürmez bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Şüphesiz ki, mekân olgusu birçok dinamikle birlikte şekillenmektedir. Bu anlamda, toplumsal cinsiyet rolleri de mekan üzerinden şekillenen olgulardan birisidir. Mekânın yaratmış olduğu bu roller kimliğimizi meydana getirmektedir.

Mekânın cinsiyet rollerini ya da cinsiyet rollerinin mekânı nasıl etkilediği bu anlamda çalışmanın konusuna giren ve literatürde neredeyse iç içe geçmiş kavramları anlam kargaşası yaratmadan açıklamak ve ayırıcı özelliklerini tespit etmek bu çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada, mekân ve cinsiyet rolleri ile ilişkili temel kavramların tanımlanmasında literatür bilgisine başvurulurken, bu kavramların birbiriyle olan ilişkisini ve birbirlerini nasıl etkilediğini ortaya çıkarmak için de söz konusu kavramlar karşılaştırmalı bir analize tabi tutularak, kavramsal ve kuramsal yaklaşımlardan faydalanılmıştır.

2. KAVRAMSAL AÇIDAN TOPLUMSAL CİNSİYET – MEKAN İLİŞKİSİ

2.1. Cinsiyet

Bir bireyin erkek ve kadın olarak gösterdiği fizyolojik, biyolojik, genetik özelliklerine “cinsiyet” söylenilmektedir (Akın, 2007:2). Cinsiyet kadın erkek diye kategorileşmiş ise peki çift cinsiyetlileri, lezbiyenleri, gayleri vb. hangi sınıfa dahil etmeliyiz? Erkeklerin kaslı olması, testosteron hormonun salgılanması, kadınların erkeklere göre daha zayıf yapıda olması, östrojen hormonunun salgılanması vb. gibi özellikler cinsiyeti şekillendirir. Cinsiyetin kültürü, cinsiyet ile ilgili çalışmaların içerisinde karşı karşıya gelinen önemli zorlukları içeren, “cins” ve “cinsiyet”, “toplumsal cinsiyet” gibi terimlerin üzerine atfedilen anlamların farklılığı ortaya çıkmıştır. Bugüne kadar yapılan değerlendirmelerin içeriğine baktığımızda, batı dünyası ve bizim tarafımızdan kullanılan bazı durumlarda farklı kavramlar konu ile ilgili aynı anlamların yüklendiği görülür (Ersoy, 2009:210). Batılılar buna “sex” terimi ile bireyin biyolojisinin, anatomik özellikleri kadar, “gender” içerisinde kültür ve sosyal rollerinin de temsilini dile getirmektedirler (Newman, 2002: 353; Aktaran: Ersoy, 2009: 210). Anatomik özellikler cinsiyetin oluşumunu var ederken, kültürel ve sosyal öğelerde toplumsal cinsiyetin var olmasını sağlamıştır. Cinsiyet dediğimiz kadın ve erkeği temsil ederken toplumsal cinsiyet kadının kadınlık, erkeğin erkeklik özelliklerinin de taşıması gerektiğini vurgulamaktadır. Genetik ve biyolojik anlamda erkek ve kadın olarak iki cinsiyet bulunmaktadır ve buna biyolojik cinsiyet olarak adlandırmaktayız. Bu bağlamda erkek ve kadının cinsiyetini birbirinden ayıran erkeğin penisi, kadının vajinası olan üreme sistemidir. Buna bağlı olarak hormonal, anatomik farklılıklara göre birey bu iki cinsiyet içerisinde birine aittir (Akın ve Demirel, 2003:73). Bu durumun erkeğin anatomik olarak penisinin ve testislerinin, testosteron hormonunun bulunması, kadın cinsiyetinde ise vajina, yumurtalık ve östrojen hormonunun bulunmasıdır.

2.2. Toplumsal Cinsiyet

Erkeğin ve kadının sosyal olarak belirlemiş sorumluluklarını, rollerini ifade etmektedir toplumsal cinsiyet. Örneğin kadın yemek yapar, ev içerisinde hasta veya çocuk varsa onların bakımları ile ilgilenir. Erkek evin reisi konumundadır, evin geçimini sağlamak ve ailesinin namusunu korumak onun görevidir. Bunlar toplumun erkeğe atfettiği rollerdir. Toplumsal cinsiyet kavramı biyolojik farklılıklardan kaynaklanmamaktadır ve bu yüzden inşa edildiği gibi değiştirilebilir bir özelliğe bağlıdır. Erkeğin ve kadının toplum tarafından onları nasıl algıladıkları, nasıl gördükleri, nasıl düşündükleri ve nasıl davranılması gerektiği ile ilgili bir terimdir (Akın, 2007:2). Erkek ve kadını açıklamada önemli kılan unsur kadın ve erkeğin farklı kültürler içerisindeki tanımlamalarının bulunmasıdır. Bunları toplumsal cinsiyet kavramı ile açıklayabiliriz. Biyolojik cinsiyet dışında, toplumsal cinsiyetin değişkenliği, sosyal olarak yapılandırılması sonucu inşa

edilmektedir ve bu durum yeniden yapılandırılabilir (Akin ve Demirel, 2003: 73). Doğar doğmaz bebeklerin odalarının, kıyafetlerinin pembe ya da maviye göre ayrılması cinsiyet özelliğine göre değildir. Bu durum toplumsal cinsiyetin belirlemiş olduğu bir sistemdir. Kız çocuğuna pembe, oğlan çocuğuna mavi renklerinin giydirilmesinde aynı şekilde gösterilebilir. Kadın ve erkeğin birtakım rolleri vardır, mekânsal yapı üzerinde. Mekânı ve yerleri kadınların ve erkeklerin ne şekilde deneyimledikleri ve buraları nasıl pratik ettikleri kadar toplumsal cinsiyetin yansıdığı mekânları ve yerleri araştırmak ilişkiyel mekân çatısı altında feminist coğrafyanın asıl konusudur (McDowell,1999: 12; Aktaran: Yüceşahin, 2016:85). Bütün toplumların içerisinde bulunan özel-kamu, doğa-kültür, dişil-eril gibi önemli ikilemlerin cinsiyet açısından baktığımızda; kadın her zaman ikinci ve erkek ise birinciliklerle bağdaştırılmıştır. Toplumların yapısında, kadın ve erkek arasında keskin bir sınır çizerek kadına ve erkeğe anlamlı farklılıklar yükleyerek aynı zamanda bunların farklı rollerin üstlenilmesine de ortam yaratılmıştır. Üretimin ve üretimin bölünmesine, geleneksel bir şekilde bir işin cinsiyet kategorisine göre biçimlendirilmesi ve paylaşılmasında da ciddi sonuçlara ve sorunlara neden olmaktadır (Günindi Ersöz, 2015:82). Erkeklerin kamusal alana ve kadınların özel alana kapatılması toplumsal cinsiyetin biçimlendirilmiş sonuçlarını da göstermektedir.

2.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Kaynakların paylaşımında, hizmetlerden bireylerin yararlanmasına kadar cinsiyet nedeniyle ayrımcılık yapılmamasını ve fırsatların kullanılmasında herhangi bir ayrımcılığın olmamasına toplumsal cinsiyet eşitliği denir (Akin, 2007:2). Toplumsal cinsiyet eşitliğinden önce eşitlik kelimesine baktığımızda çoğu zaman yanlış olarak ifade edilmiş ve kullanılmıştır. Eşitlik bireyler arasındaki herhangi bir şeyin istikrarlı yani dengeli bir şekilde paylaşılmasıdır (Urhan, 2016:109). Sağlık sektöründe Türkiye’de kadın sağlığı araştırmalarında; Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde azalmakla birlikte özellikle kırsal bölgelerde erken yaşlarda evliliklere rastlanılmaktadır. Hamilelik sürecinde riskli hamileliklerin fazla olması ve kırsal alanda bu durumun yaratmış olduğu sağlık sorunları, aşırı doğurganlık, menopoz döneminde kadının yok sayıldığı sorunlarla karşı karşıya kalmaktayız. Cumhuriyet döneminde Türkiye’de sağlanan iyileştirmelere rağmen, kadın sağlığı, sağlık hizmetlerinden yararlanması, kadının toplumsal statüsü, düşük seviyelerde seyretmektedir. Hukuk, eğitim, siyasal ve sosyal alanlarda cinsiyet eşitsizliği görülmektedir. Bu durum kadının cinsiyet eşitsizliğiyle karşı karşıya bırakılmaktadır. Özel alan içerisinde olan kadın, aile ve toplumda cinsiyet eşitsizliği kadın sağlığını da negatif yöne çekmektedir. Bireylerin ailede iletişim bozukluğu, zorla evlendirmek, başlık parası vb. gibi geleneksel yaptırımların kadına şiddeti devam ettirmektedir. Medyalarda kadını statüsünü olumsuz etkilemektedir. Çünkü kadını meta olarak ele aldığı için kadının statüsü zedeleniyor (Özvarış, 2007:8-9).

2.4. Toplumsal Cinsiyette Hakkaniyet

Toplumsal cinsiyette hakkaniyette ve toplumsal cinsiyette eşitliğin aksine erkeğin veya kadının güçlerinin ve gereksinimlerinin farklı olduğunu kabul etmektedir. Var olan bu farklılığın erkek ve kadın arasında dengeyi koruyabilecek şekilde gereksinimlerini koruyabilecek şekilde yapılmalıdır (Akin ve Demirel, 2003:73). Örneğin yaşlı, engelli, sağlıklı bir yetişkinin ya da çocuğunun bisikletinin bulunması toplumsal cinsiyette eşitliği kapsar ama bütün bireyler aynı bisikleti kullanamaz. Burada toplumsal cinsiyette hakkaniyet devreye girer. Herkesin gereksinimleri gözetilerek bisiklet verilmesi toplumsal cinsiyette hakkaniyeti kapsar.

2.5. Mekân Kavramı

Mekân sadece doğal ortam ve doğal ortamın kaynakları kullanarak oluşturulan bir yer değildir. Mekânın aslında toplumda çıktıkları olan ve bu çıktıkları simgeleyen bir yanı olduğunu ve bu bağlamda mekânın bir dili olduğunu ifade etmek önemli bir husustur (Öztürk ve Benek 2018:1213-1214). Mekân sosyal gruplar tarafından inşa edilmiştir. Mekânı var eden ikilikler bulunmaktadır. Yoksul, siyah, kır, kadın, özel gibi zengin, kamusal, kent, beyaz, erkek ayrımlarının var olduğu mekânlar yaratılmaktadır ve bu mekânların asıl içerisinde barındırdığı bir ideoloji ve politika bulunmaktadır (Lefebvre, 1991; Benko ve Strohmayer, 1997; Aktaran: Yüceşahin ve Yazgan, 2017:87). Fiziksel unsurlardan oluşan salt bir unsur olmayan mekân içerisinde cinsiyetçi fikirleri oluşturarak bunları biçimlendiren ve anlamlar yükleyen sosyal bir yapıdır (Lefebvre, 1991: 289-292; Aktaran: Yüceşahin ve Yazgan 2017: 92). Mekân kavramı geçmişten süre gelen bir çok tanımla bulunmaktadır ve araştırmacının konusu doğrultusunda şekillenen bir kavramdır.

2.6. Toplumsal Cinsiyetin Mekâna Etkileri

Toplumsal cinsiyet rolleri Türkiye’de mekânlarla adeta birebir örtüşmektedir. Cinsiyetlere özgü mümkün mertebede ayrılmış sosyal bir çevre inşa ederek geliştirilmiştir. Mekânsal ölçekte baktığımızda cinsiyetin mekânsal özgülükler yarattığını görmekteyiz. Bu cinsiyet mekânlarla özgü yerlere baktığımızda, özellikle kahvehanelerin eril mekânlar oluşturduğunu söyleyebiliriz. Erkek sporu olarak yaygın

olan futbolda daha genç yaşlarda boş arazilerde, sokaklarda, stadyumlarda, uygun olan yerlerde yapılarak mekânın erkek kaynaklı olarak şekillendiğini görebilmekteyiz (Yüceşahin ve Yazgan 2017: 94). İzmir’de kordon sahili boyunca görülen balık tutmak neredeyse bir erkek meşgalesi haline gelmiştir. Kent alanlarında gündelik hayatta kadınlarla erkeklerin iç içe geçtiği ve pratik edildiği mekanlarında erkeklerin baskın olduğunu görmekteyiz. Özellikle otogarlarda çalışanların, bilet satılmak için çabalayan ve biletlerin kesildiği yerlerde çalışanların büyük kısmı erkeklerden oluşmaktadır. Pazar alanları ve otogar bölgeleri vb. gibi erkek sesleriyle özdeşleşen mekanlar olmuştur (Yüceşahin ve Yazgan 2017: 94). Şanlurfa’da Yıldız Meydanı, Haşimiye Meydanı, Kapalı Çarşı gibi erkek egemen mekanlar olarak gösterilebilir. Mekân kavramı Yüceşahin’in de ifade ettiği gibi taş, toprak, yer şekilleri, bitki örtüsü vb. gibi salt fiziksel öğelerden ibaret değildir. Mekân sadece doğal ortam ve doğal ortamın kaynakları kullanarak oluşturulan bir yer değildir. Mekânın aslında toplumda çıktıkları olan ve bu çıktıkları simgeleyen bir yanı olduğunu ve bu bağlamda mekânın bir dili olduğunu ifade etmek önemli bir husustur (Öztürk ve Benek 2018:1213-1214).

2.7. Cinsiyet ve Kimlik

Toplumda yaşayan bireylerin benliklerine göre şekillenerek kendilerini feminen ve maskülen olarak görmeleridir. Burada önemli olan bireyin kendisini cinsiyet kimliği olarak gördükleri, psikolojik olarak cinsiyet kimliğini şekillendirmesidir. Bireyin cinsiyet kimliğini, psikolojik kimliği var etmektedir. Bu cinsiyet kimliği bireyin varoluş nedeni olarak kendisini maskülen ve feminen olarak tarif etmektedir (Bem, 1981; Aktaran: Yağcı ve İlarlan, 2010:139). Bireyin cinsiyeti sorulduğunda büyük bir olasılıkla biyolojik cinsiyeti dile getirilmektedir. Cinsiyet kimliği biyolojik cinsiyetin yanısıra psikolojik cinsiyetin hususları tanımlanmaktadır. Feminenliği ve maskülenliği psikologların büyük bir kısmı birbirinden farklı iki konu olarak bakmaktadırlar. Biyolojik cinsiyetten ayrı olarak cinsiyet kimliğinin oluşabileceğini psikologlar kabul ederler (Palan, Charles ve Kiecker, 1999:364; Aktaran: Yağcı ve İlarlan, 2010:139). Biyolojik cinsiyetten farklı olarak maskülen özellikler agresif, özgür, hisleriyle davranmayan, hislerini saklayan, tarafsız olan, çabuk etkilenmeyen, rasyonalist olan, hemen etkilenmeyen, çalışkan olan, maceracı, yarışabilen ve duygularını bastıran yapıda olmalıdır. Dış etmenlere doğru daha çok doğruluk gösterir maskülen kriterlerine baktığımızda. Maskülen özelliklerin zıttı olarak feminen özellikler kendini göstermektedir. Feminen özelliklerde ılımlı konuşan, dilbaz olan, kibar ve anlayışlı, dini yükümlülükleri yerine getiren, başkalarının hislerine önem veren, tutarlı davranan, korunan, hislerini basitçe ifade eden, kısacası hisleriyle ön planda olandır (Pira ve Elgün, 2004:529; Aktaran: Yağcı ve İlarlan, 2010:139). Maskülenliğin ve feminenliğin yanı sıra Bem’in cinsiyet rolleri envanteri uygulamasının neticesinde feminen ve maskülen özelliklerinin de yüksek seviyede olan kişileri “androjen” olarak sınıflandırmaktadır. Maskülen ve feminenliğin düşük seviyede seyreden kişilerde “kayıtsız” olarak sınıflandırmaktadır (Özkan ve Lajunen, 2005; Aktaran: Yağcı ve İlarlan, 2010:140)

2.8. Cinsiyet ve Roller

Erkekler ve kadınlar türlerini devam etmek için yüklediği ve rollerine göre şekillenen cinsiyet rolleri, erkek ve kadın arasındaki bağlantıyı, ayrımı bireylerin toplumsallaşması ve fizyoloji, genetik ve biyolojik özelliklerine göre biçimlendirilmiştir (Marshall 1998: 98; Aktaran: Ökten, 2009:303). Toplumsal cinsiyet rollerine baktığımızda mekan ve zaman ilişkisi açısından toplumlar arasında değişkenlik gösterir. Kültürü yeniden yaratarak şekillendirir. Erkek egemen toplumlarda yaratılan toprak ve tohum ilişkisi kutsal dinlerden daha öncesine kadar sürer (Berktaş 2000:57; Aktaran: Ökten, 2009:303). Kadın ve erkek arasındaki bağlantıyı sadece biyolojik olarak daraltılmayacağını ifade eden Delaney’e göre, katinın bir bölümünü de gösterir. Ataerkil yapıyı temsil eden eril yapı burada tanımlamak ve konumlandırarak için yapının bir parçası olmuştur. Ataerkil yapı sadece erkekliği yüceltmez aynı zamanda erkekliği babalıkla konumlandırarak yüceltmıştır (Delaney 2001:55; Aktaran: Ökten, 2009:304). Ataerkil yapının egemen olmasında erkeğin yüceltilmesi kullanılsa da uygulama ve örgütlenmede kültürel ve tarihsel farklılıklar yok edilememiştir (Berktaş 2000:24; Aktaran: Ökten, 2009:304). Kadınların rolleri daha çok özel alanda şekillenirken, erkeklerin rolleri kamusal alanda kendini var etmiştir. Mesleklerin içerisinde kadının rolüne göre seçimlerin yapılması beklenilmektedir. Örneğin kadın hemşire, öğretmen gibi fitratına bağlanarak seçimlerini bu faktörlere göre yapılması gerekirken, erkek güçlü ve yöneten mesleklere yöneltilir. Erkekler polis, yönetici gibi gücü simgeleyen mesleklere yöneltilir.

2.9. Toplumsal Cinsiyet Rollerini

Toplumsal sistem içerisinde bulunan fertlerin rollerini ve bulunduğu konumu bilmeden toplumsal bağlantıların başlangıcını bilmek muhtemel değildir. Bu nedenle toplumsal sistemleri çözümlenebilmek için bireylerin rollerini ve statülerine öncelik vermemiz gerekir (Ceylan, 2011:103). Toplumsal cinsiyet erkek ve kadınların cinsiyet rollerini belirlemede toplumda bulundurduğu rollerine, statülerine göre uygunluk göstermesiyle ilgilidir. Toplumsal cinsiyet rolleri toplumun kültür, ekonomi ve sosyal özelliklerine göre yapılar oluşturur.

Buna bağlı olarak şekillenen toplumsal cinsiyet rolleri coğrafya, süreç ve zaman içerisinde, tarih ve belli bir sınıf dahilinde ekonomik ve politik yapıya göre farklılık göstererek kendini benzetmeye çalışır (Ökten, 2009:303). Dünya üzerinde bulunan toplumlarda erkek ve kadınlara baktığımızda cinsiyete karşı tutum ve davranışlarını anlamak mümkündür. Toplumların bunları nasıl pratik ettikleri ve toplumsal cinsiyet idraklarını görmemize fırsat verir. Buna bağlı olarak iktidar rejimi hakkında da önemli bilgiler vermektedir (Ökten, 2009:304).

2.10. Cinsiyet Ayrımcılığı

Gelişmiş ya da gelişmekte olan, geri kalmış olarak kabul ettiğimiz toplumların çoğunda, cinsiyet, sınıf, etnik köken, ırk, vb. gibi, ekonomik ve sosyal farklılıkların bir takım ayrıştırıcı uygulamalar, politikalar bir cinsiyete karşı olarak, sınıfa, inanca vb. gibi unsurlara üyesi içerisinde olanları dışlayarak ve onların aleyhine karşı olabilecek sonuçların doğurması ve bunların yapılandırıldığı fark edilebilmektedir (Akpınar, 2005:2). Kadınlarla erkeklerin aynı sektörde çalışmasına rağmen erkeklerin daha fazla ücret alması cinsiyet ayrımcılığını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Ayrımcılığı meydana getiren unsurlara baktığımızda, toplumun yaşayış biçimi içerisinde dilinin ne olduğu, hangi dine ya da mezhebe mensup olduğu, etnik kökeni, ırkı, cinsiyeti, beyaz ya da siyah hangi deri rengine sahip olduğu, özürsüzlük, cinsel tercih, medeni durumu, yaş, vb. gibi öznel olan etmenleri asıl konu olarak gruplara veya bireylere yöneltilerek adil olmayan uygulamalar ve davranışlar olarak açıklayabiliriz (Akpınar, 2005:3). Ataerkillik biyolojik olarak kadınların sahip oldukları üreme özellikleri ayrımcılığa başvuru yöntemlerinden biri olarak karşımıza getirilebilmektedir. Ataerkillik toplumların yapısına baktığımızda kadına atfedilen rol evini içerisi olarak gösterilerek, ev işlerini yapmaları sorumluluk olarak belirtilmiştir. Kadının biyolojik olarak çocuk doğurabilmesinin yanı sıra, çocuğuna bakabilmesi ve yetiştirmesi bir görev olarak kadına yüklenmiştir. Erkeğe ise evin dışında çalışarak evine ekmek götürme görevi atfedilmiştir. Evin dışında çalışarak eve para getiren erkek evin otoritesine sahip olan kişi olarak davranır. Buna karşılık kadının toplumsal statü olarak ikincil planda kaldığını ifade edebiliriz. Buna bağlı olarak işgücü piyasasındaki kadının konumunu da etkilemektedir.

2.11. Cinsiyet Kalıp Yargılar

Toplumdaki kadınların erkeklere oranla daha çok kalıp yargıları kabullendiğini ve bu kalıp yargılara karşı orantılı bir şekilde gördüklerini uygulamalar sonucunda ortaya çıkmıştır (Baykal, 1991:70). Cinsiyet kalıp yargıları davranış ve tutumların cinsiyet rollerine göre şekillenmesi sonucu ortaya çıkmaktadır (Zastrovv ve Bovvker 1984; Aktaran: Baykal, 1991:70). Kadınların kalıp yargılarına baktığımızda cinsiyet ile ilgili Danziger (1971) erkeklere oranla daha fazla kabullendiğini söylemektedir ve bu durum toplum tarafından da güçlendirilmiştir (Baykal, 1991:70). Tradisyonel yapının hâkim olduğu toplumlara baktığımızda cinsiyet rollerine göre muamele edilmesi istenilmektedir ve bu durum özellikle ergenlik çağından itibaren pekiştirilmeye başlanılmıştır (Olson 1982; Aktaran: Baykal, 1991:70). Ailede baba figürü ile erkek baskın bir role sahip olurken, kadınlar daha annelerle birlikte zaman geçirme ve onun görevleriyle şekillenmesine fırsat verir (Semin 1964; Kağıtçıbaşı 1972; Aktaran: Baykal, 1991:70). Modern toplumlarda geleneksel yapıdan sıyrıldığı için daha çok bireylerin kalıp yargılardan bağımsız olarak hareket ettiğini ve psikolojik durumlarının kalıp yargılardan daha ön planda tutulduğunu görmekteyiz. Modern yapıya sahip ülkelerde yaşayan bireylerin kalıp yargılarına daha az önem vermesinden dolayı kişiliklerinin daha baskın ve gayelerinin daha açık olduğu görülmüştür (Flaherty ve Dusek 1980; Tzurriel 1984; Aktaran: Baykal, 1991:71). Bireyin kendi cinsiyeti açısından kabul edilen ve yapılması gereken kalıp yargıları onaylaması toplumda kabul görülme seviyesini artırır (Freedman ve Ark. 1978; Aktaran: Baykal, 1991:71). Kadın ve erkeklerin cinsiyetin oluşturmuş olduğu rolleri benimsemiş olmasının önemli nedenlerinden biri tradisyonel topluda kendini kabul görmektir (Baykal, 1991:71). Erkeklerin cinsiyet rollerinin içerisinde kendilerine atfedilen egemen hegemonyasını kaybetmemek için kalıp yargılarının değişimine karşı düşünceleri çok yüksek değildir (Hurlock 1978; Aktaran: Baykal, 1991:71). Ailelerin cinsiyet kalıpları üzerinde ciddi bir özelliği bulunmaktadır. Bu özellikleri göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Nesillerin gelişmesinde önemli bir etkiye sahip olduğu için soruşturmak ve mukayese etmek önemlidir (Baykal, 1991:73).

3. SONUÇ

Cinsiyetle ilgili tutum ve davranışların ortaya çıkmasında etkili olan faktörlerin mekâna nasıl yansıtıldığının irdelendiği bu çalışmada, mekân ve cinsiyet ile ilgili kavramların literatürdeki karşılığı karşılaştırmalı bir analize tabi tutularak anlaşılmasına çalışıldı. Nitekim, öteden beri literatürde mekân ve cinsiyet rolleri ile ilgili kavramlarda bir iç içe geçiş ve anlam karmaşası bulunmaktadır. Bu çalışma bir nebze de olsa bu kavramları birbirinden ayırarak anlaşılır kılınması konusunda bir kolaylık sağlamıştır. Böylelikle söz konusu kavramlara, kavramsal ve kuramsal perspektiflerle yaklaşarak bunları yeniden düşünmemize katkı sağlamaya çalışmıştır. İç içe geçse de söz konusu kavramların birbirleriyle aynı anlamı taşımadıkları görülmüştür. Buradaki iç içe geçiş ve anlam karmaşasının literatürdeki yoğun tartışmalardan kaynaklandığı görülmüştür.

Sonuç olarak bu çalışma, toplumsal cinsiyet rollerinin Türkiye’de pratik edilen mekanlarla adeta birebir örtüştüğünü, bu anlamda kadınların rollerinin daha çok özel alanda şekillenirken, erkeklerin rollerinin kamusal alanda kendisini gösterdiğini, yani cinsiyetin mekâna net biçimde yansıdığını, mekânın kendine ait çıktılarının olduğunu bu çıktılardan birinin de cinsiyet rolleri olduğunu ve bunun da mekânın soyut dilini oluşturduğunu ortaya koymuştur.

REFERANSLAR

- Akın, A., Demirel, S., 2003 “Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri”. *C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 25 (4), ss.73-82.
- Akın, A., 2007, “Toplumsal Cinsiyet (Gender) Ayrımcılığı ve Sağlık”. *Toplum Hekimliği Bülteni*, Cilt 26, Sayı 2, ss.1-8.
- Akpınar, T., 2005, “Ab İşgücü Piyasasında Cinsiyet Ayrımcılığının Boyutları ve Ortadan Kaldırmaya Yönelik Çabalar”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 60, Sayı 4, ss. 1 – 22.
- Ataman, M., 2009, “Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar Demeti”. *Alternatif Politika*, Cilt. 1, Sayı:1, ss.1-41.
- Baykal, S., 1991, “Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıp Yargılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. Cilt: 1, Sayı: 2, ss.66-73.
- Bilgili, M., 2017, “Coğrafyanın Bilimsel Kimliğine Postyapısalcı Bir Yaklaşım”. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 35, ss.101-109.
- Ceylan, T., 2011, “Toplumsal Sistem Analizinde Toplumsal Statü ve Rol”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (1): ss.89-103.
- Çarıkcı, İ.H., Atilla, G., 2009, “Erillik/Dışılık Boyutunun Empatik Beceri ile İlişkisi”. *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*. 1/2, ss.53-62.
- Erken, J., 2018, “Feminist Teori Işığında Muğla Masallarında Kadın Algısı”. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt, 19, Sayı, 42 ss. 163-184.
- Ersoy, E., 2009, “Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği)”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 2, ss.209-229.
- Günindi Ersöz, A., 2015, “Özel Alan/Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın “Doğası” ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı”. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt 18, Sayı:1, ss.80-102.
- Güldü, Ö.,Kart, M., 2009, “Toplumsal Cinsiyet Rollerine ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 64, Sayı 3, ss.97-116.
- Keskin, A., Uluhan, A., 2016, “Kadının Toplumsal İnşasına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlara Dair Bir Değerlendirme”. *Akdeniz İletişim Dergisi*, Sayı 26, ss.47 – 66.
- Ökten, Ş., 2009, “Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Toplumsal Cinsiyet Düzeni”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt 2, sayı 8, ss.302-311.
- Öztürk, S., Benek, S., 2018, “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Mekânın Algılanması ve Kullanılmasına İlişkin Bir Değerlendirme: Şanlıurfa Örneği”. *Tücaum 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ss.1213-1219.
- Özvarış, Ş.B., 2007, “Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet”. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*. Cilt 16, sayı 5, ss.8-9
- Soyşekerci, S., 2006, “Cinsiyet Ayrımcılığı Olarak Üstün Erillik Olgusunun Aile İşletmelerindeki Etkisi: Kuramsal Bir Bakış”. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2, ss.1-22
- Urhan, V., 2016, “Siyaset Felsefesinde Adalet, Eşitlik, Özgürlük”. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, Sayı, 26, ss.103-118
- Yağcı, M.İ., İlarıslan, N., 2010, “Reklamların ve Cinsiyet Kimliği Rolünün Tüketicilerin Satın Alma Davranışları Üzerindeki Etkisi”. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11 (1), ss.138-151
- Yüceşahin, M.M., 2016, “Toplumsal Cinsiyet ve Mekânın Karşılıklı İlişkisi: Patriyarkanın Sosyal Mekanı Örgütleyişine Dair Bir Tartışma”. *Kadın/Woman 2000*, 17(1): 75-97.
- Yüceşahin, M.M., Kaptanoğlu, İ.Y. 2016, “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Cinsiyet Temelli Mekanlardaki Karakteristikleri”. *Kadın/Woman 2000*, 17(2): 67-80.
- Yüceşahin, M.M., Yazgan, P., 2017 “Kentler Toplumsal Cinsiyetsiz Değildir: Türkiye’de Kentsel Mekânın Üretimine Feminist Bir Eleştirisi”. *Kadın/Woman 2000*, 18(1): 87-103.